

Minderheidskabinet onder de loep

Een analyse van de invloed van regeringsdeelname op stemgedrag in de Tweede Kamer tijdens het kabinet Balkenende IV en het kabinet Rutte

Daniëlle Troost

0927724

d.j.troost@umail.leidenuniv.nl

16 juni 2012

Dr. T. P. Louwense

Bachelor Project Nationale Politiek

Aantal woorden: 7.209

Inleiding

De uitvoerende macht heeft in Nederland sinds de Tweede Wereldoorlog altijd uit meerderheidskabinetten bestaan. Alleen de rompkabinetten die na een kabinetscrisis het land bestuurden waren vaak minderheidskabinetten (Andeweg 1995, 161). Op 14 oktober 2010 werd echter het kabinet Rutte benoemd, een minderheidskabinet bestaande uit het CDA en de VVD. Deze twee partijen hadden samen 52 van de 150 zetels in de Tweede Kamer en steunden dus niet op een meerderheid van het parlement. Om dit probleem te verhelpen was er een gedoogconstructie met de PVV, die 23 zetels vertegenwoordigde. Tussen de minderheidscoalitie en de gedoogpartner werd een gedoogakkoord gesloten. Hierin werd een aantal belangrijke punten vastgelegd, waarop het kabinet steun kon verwachten van de PVV. Lang niet alle onderwerpen waren echter in dit akkoord opgenomen en op deze punten kon de regering niet rekenen op de stem van de PVV.

Volgens een theorie van Hix en Noury (2011) komen in parlementaire democratieën met coalitieregeringen, zoals Nederland, vaak twee dimensies voor. De eerste dimensie is de klassieke links-rechts dimensie, ook wel de sociaal-economische dimensie genoemd. De tweede dimensie is de regering-oppositie dimensie. Oppositiepartijen zouden volgens deze dimensie soms tegen voorstellen van de regering stemmen, niet omdat zij het inhoudelijk oneens zijn met de voorstellen, maar omdat zij de regering willen dwarsbomen. Volgens Otjes (2011) stemmen in Nederland regeringspartijen ook wel eens tegen voorstellen van oppositiepartijen omdat zij het zich niet kunnen permitteren om tegen het coalitieakkoord in te gaan. Ook de regeringspartijen stemmen dus weleens strategisch. Dit houdt in dat de manier waarop een partij stemt wordt beïnvloedt door de functie die de partij in het parlement heeft.

Ook King (1976) stelt dat regeringspartijen zich anders gedragen dan oppositiepartijen. Andeweg (1992) heeft deze bewering in Nederland getoetst en bevestigd. Deze onderzoeken zijn echter gedaan naar meerderheidskabinetten. Over het stemgedrag van minderheidskabinetten en gedoogpartners is weinig bekend. Onderzoekers hebben met name onderzoek gedaan naar minderheidskabinetten in Denemarken (Damgaard en Svensson 1989, Bergman 1993, Green-Pedersen 2001). De focus ligt in deze onderzoeken vooral op de effectiviteit van minderheidskabinetten. Bovendien is er vooral aandacht besteed aan minderheidskabinetten met flexibele gedoogsteun, zonder vaste gedoogpartner. Er bestaat dus een lacune wat betreft de kennis over de invloed van het al dan niet deelnemen aan de regering op het parlementaire stemgedrag, wanneer er sprake is van een minderheidskabinet

met een vaste gedoogpartner.

De doelstelling van dit onderzoek is om kennis te vergaren over de invloed van regeringsdeelname op het stemgedrag van partijen in een minderheidskabinet. Om deze kennis te vergaren zal het stemgedrag van politieke partijen tijdens een minderheidskabinet worden geanalyseerd en worden vergeleken met het stemgedrag tijdens een meerderheidskabinet. De vraagstelling die zal worden beantwoord luidt; wat is de invloed van regeringsdeelname op het stemgedrag van partijen in een minderheidskabinet?

Tevens zal de invloed van de intracoalitie modus tijdens een minderheidskabinet worden onderzocht. Deze modus is een afsplitsing van de vier modi om invloed uit te oefenen op de verhouding tussen wetgevende en uitvoerende macht die King (1976) onderscheidt. De intracoalitie modus behelst het contact tussen de verschillende regeringspartijen (Andeweg en Nijzink 1995). De invloed van deze modus zou groter kunnen zijn tijdens een minderheidskabinet omdat de coalitie dan iedere stem nodig heeft om beleidsvoorstellen door de Tweede Kamer te krijgen en de eensgezindheid tussen de regeringspartijen daarom van groot belang is. De tweede vraag luidt dan ook; is de invloed van de intracoalitie modus groter tijdens een minderheidskabinet dan tijdens een meerderheidskabinet.

Tot slot zal worden onderzocht op welke onderwerpen de gedoogpartner meestemt met de regering en op welke onderwerpen niet. Dit is interessant om te onderzoeken omdat de gedoogpartij zichzelf slechts heeft gecommitteerd aan een aantal onderwerpen. Uit eerder onderzoek (Louwerse en Otjes, 2011) blijkt dat het soort onderwerp invloed kan hebben op het gedrag van de gedoogpartner. De derde vraag in dit onderzoek luidt dan ook; op welke onderwerpen wordt de gedoogpartner beïnvloed in zijn stemgedrag door zijn functie in het parlement?

De beantwoording van deze vragen is belangrijk omdat er een gat in de literatuur bestaat wat betreft kennis over minderheidskabinetten. Dit onderzoek zal een klein deel van dit gat proberen te dichten, door informatie te verschaffen over de invloed van regeringsdeelname op het stemgedrag van partijen tijdens een minderheidskabinet.

Theoretisch kader

Het stemmen over beleidsvoorstellen is een fundamenteel onderdeel van een parlementaire democratie. Doordat de parlementsleden die over de beleidsvoorstellen stemmen democratisch zijn gekozen, hebben de aangenomen beleidsvoorstellen een legitieme basis

(Leach 2008, 139-140; Hague en Harrop 2007, 13). De burgers hebben op een politieke partij gestemd, mede naar aanleiding van de verkiezingscampagnes van de partijen. Hix en Noury (2011) geven aan dat de manier waarop partijen stemmen echter niet altijd voldoet aan de beloftes die zij in de verkiezingstijd hebben gedaan. Zij stellen dat stemgedrag kan worden bepaald door verschillende factoren. Het inhoudelijk eens zijn met een voorstel, motie of amendement (verder ook voorstel genoemd) is soms het belangrijkste motief van een partij om 'voor' te stemmen. Op andere momenten kiezen oppositiepartijen er echter voor om tegen ieder voorstel van de regering te stemmen, onafhankelijk van hun houding tegenover de inhoud. Deze manier van stemmen wordt gevat in de regering-oppositie dimensie. Volgens Hix en Noury (2011) komen in parlementaire democratieën zowel deze dimensie, als de klassieke links-rechts dimensie voor.

Otjes (2011) stelt bovendien dat ook de regeringspartijen weleens tegen wetsvoorstellen, amendementen of moties van oppositiepartijen stemmen, op basis van andere redenen dan het partijstandpunt. Het wordt namelijk door andere coalitiepartijen niet geaccepteerd wanneer een regeringspartij voor een motie stemt die tegen het regeerakkoord in gaat. Otjes (2011) heeft gevonden dat tussen 1998 en 2006 partijen gemiddeld in 75% van de gevallen voor een wetsvoorstel, motie of amendement stemden. De enige uitzondering is het percentage stemmen van regeringspartijen 'voor' voorstellen van oppositiepartijen, dit is namelijk slechts 28% van de gevallen. Otjes verwacht dus met name invloed van de regering-oppositie dimensie bij wetsvoorstellen, moties of amendementen van oppositiepartijen.

King (1976) legt in zijn theorie uit dat er een verschil bestaat tussen het stemgedrag van partijen die in de regering vertegenwoordigd zijn en oppositiepartijen. Volgens hem zijn er in een parlementaire democratie vier modi waarop invloed uitgeoefend wordt op de verhouding tussen de wetgevende en de uitvoerende macht. De interpartij modus, de oppositie modus, de intrapartij modus en tot slot de crosspartij modus. Met name de oppositie modus en de intrapartij modus zijn van belang. De oppositie modus houdt in dat de oppositiepartijen weinig invloed hebben op de besluitvorming, omdat de meerderheidsregering hun stemmen niet nodig heeft. In systemen als in Nederland, waar sprake is van een sterk commissiestelsel, is de invloed van de oppositiepartijen echter groter te verwachten, dan in landen zonder dergelijk stelsel. De intrapartij modus behelst de verhouding binnen de eigen partij. De regering heeft de stemmen van de parlementsleden van de eigen partij wel hard nodig. Bovendien hebben de parlementsleden er baat bij om hun steun ook te verlenen, omdat anders wellicht de regering valt en andere partijen aan de macht komen.

Volgens Andeweg en Nijzink (1995) moet er in het geval van een coalitieregering met

name worden gekeken naar de interpartij modus, die zij opsplitsen in de intracoalitie modus en de oppositie modus. De intracoalitie modus houdt in dat ministers en parlementsleden van de ene regeringspartij contact hebben met ministers en parlementsleden van de andere regeringspartij. De oppositiemodus behelst het contact tussen de ministers en parlementsleden van één van de regeringspartijen met de ministers en parlementsleden van een oppositiepartij (Andeweg en Nijzink 1995, 153). Bovendien stelt Andeweg (1992) dat de invloed van deze intracoalitie modus in Nederland sinds 1965 van groot belang is. Dit kan worden waargenomen doordat de regeringsakkoorden sterk zijn uitgebreid en ook de parlementaire partijen van de regeringspartners bindt. Tevens is de partijdiscipline in de Tweede Kamer bijna volledig, wordt er zelden niet unaniem gestemd en is er wekelijks een gesprek tussen de ministers en de fractieleiders van de regeringspartijen.

Er zijn in dit onderzoek drie afhankelijke variabelen; de mate waarin partijen voor a) oppositievoorstellen, b) coalitievoorstellen en c) voorstellen van zowel een oppositiepartij als een coalitiepartij stemmen (gemengde voorstellen). Gezien de bovenstaande theorieën kan een verschil worden verwacht in het stemgedrag van politieke partijen op deze drie verschillende variabelen. Zo zullen coalitiepartijen bijvoorbeeld vaak voor coalitievoorstellen stemmen, omdat zij gebonden zijn aan het regeerakkoord, maar zullen zij door deze gebondenheid oppositievoorstellen minder vaak steunen.

De theorieën van King (1976), Hix en Noury (2011), Otjes (2011) en Andeweg (1992) laten tevens zien dat regeringsdeelname invloed heeft op het stemgedrag van partijen in het parlement. Hieruit kan worden afgeleid dat een verandering van functie in het parlement invloed zou moeten hebben op het stemgedrag van partijen. Een van de onafhankelijke variabelen in dit onderzoek is dan ook de functieverandering van de partijen.

De tweede onafhankelijke variabele in dit onderzoek is of er sprake is van een meerderheids- of een minderheidskabinet. Een meerderheidskabinet kan worden gedefinieerd als een kabinet dat een simpele meerderheid van de zetels in het parlement vertegenwoordigt. Een minderheidskabinet is een kabinet dat geen simpele meerderheid vertegenwoordigt (Herman en Pope 1973, 192-193). Uit onderzoek van Strom (1984) is gebleken dat in 15 westerse parlementaire democratieën, waaronder Nederland, tussen 1945 en 1984 gemiddeld 35% van de kabinetten minderheidskabinetten waren. Ondanks dit relatief hoge percentage minderheidskabinetten, is er weinig onderzoek gedaan naar dit soort kabinetten.

Overigens dient wel te worden opgemerkt dat de minderheidskabinetten in Nederland tussen 1945 en 1984 allen rompkabinetten waren, die na een kabinetscrisis de macht overnamen. Er hangt een negatieve air om het woord ‘minderheidskabinet’. Vaak wordt het

geassocieerd met instabiliteit en conflicten (Strom 1984, 205). Het vormen van een dergelijk kabinet heeft daarom vaak ook niet de voorkeur van de politieke partijen. Zelfs in Nederland, waar er weinig institutionele obstakels zijn voor de vorming van een minderheidskabinet, werd dit tot 2006 nooit serieus overwogen (Andeweg en Irwin 2009, 125).

De derde en laatste onafhankelijke variabele in dit onderzoek is of het onderwerp van een voorstel, motie of amendement in het gedoogakkoord staat. Hierbij worden vier categorieën onderscheiden; “Geheel opgenomen in het gedoogakkoord”, “Deels opgenomen in het gedoogakkoord”, “Qua bezuinigingen opgenomen in het gedoogakkoord” en “Niet opgenomen in het gedoogakkoord”. Onderzoek van Louwerse en Otjes (2011) laat zien dat in de zeer specifieke casus van Nederland tijdens het kabinet Rutte, de gedoogpartner enerzijds meestemt met de onderwerpen die zijn opgenomen in het gedoogakkoord en anderzijds zich afzet van de coalitiepartners op de onderwerpen die hierin niet zijn opgenomen.

Er zijn drie relaties die zullen worden onderzocht. Allereerst zal worden gekeken naar de invloed die de functieverandering van een partij heeft op de mate waarin deze partij ‘voor’ de voorstellen van type a, b en c stemt. De theorieën van Hix en Noury (2011) en Otjes (2011) stellen dat oppositiepartijen anders stemmen dan coalitiepartijen. Op basis hiervan wordt verwacht dat partijen die een functieverandering hebben ondergaan van oppositiepartij naar coalitiepartij of andersom, een grotere verschil hebben in het percentage dat zij ‘voor’ de voorstellen van type a en b stemmen, dan de partijen die geen functieverandering hebben doormaakt. Er wordt verwacht dat de gedoogpartij tussen deze twee uitersten in zal vallen, omdat de gedoogpartij een functie bekleedt in het parlement die het midden houdt tussen oppositiepartij en regeringspartij. Tevens wordt er verwacht dat er geen verschil is in de mate waarin de partijen ‘voor’ voorstellen van type c stemmen, omdat deze voorstellen zowel door een oppositiepartij als door een coalitiepartij zijn aangedragen. De theorieën van Hix en Noury (2011) en Otjes (2011) die dienen als basis voor de verwachting dat er bij de andere typen voorstellen wel een verschil is, gaan hier dan ook niet op. De hypothesen luiden dan ook als volgt:

H1: De partijen die een functieverandering hebben ondergaan van oppositiepartij naar coalitiepartij of andersom, zullen een groter verschil hebben in de mate waarin zij ‘voor’ de voorstellen van type a en b stemmen dan de partijen die niet van functie zijn veranderd.

H2: De gedoogpartij zal een groter verschil hebben in de mate waarin zij voor de voorstellen van type a en b stemt dan de partijen zonder functieverandering en een minder groot verschil

dan de partijen met een functieverandering van oppositiepartij naar coalitiepartij of andersom.

H3: De mate waarin partijen 'voor' de voorstellen van type c stemmen wordt niet beïnvloedt door het feit of deze partijen een functieverandering hebben ondergaan of niet.

De tweede relatie die zal worden onderzocht is of de intracoalitiemodus, die Andeweg en Nijzink (1995) en Andeweg (1992) beschrijven, meer invloed heeft tijdens een minderheidskabinet dan tijdens een meerderheidskabinet. Deze relatie kijkt dus naar het verschil tussen het stemgedrag van regeringspartijen tijdens een meerderheidskabinet en tijdens een minderheidskabinet. De verwachting is dat de intracoalitiemodus inderdaad meer invloed zal hebben tijdens een minderheidskabinet dan tijdens een meerderheidskabinet. De coalitie heeft een minderheid in het parlement en zal steeds op zoek moeten naar een meerderheid om hun voorstellen door het parlement te krijgen. Hierbij is iedere stem van belang en de partijen die in de regering vertegenwoordigd zijn kunnen het zich niet permitteren om elkaar af te vallen. De coalitiepartijen zullen vaker hetzelfde stemmen en zullen vaker elkaars voorstellen steunen. De hypothese voor deze relatie luidt:

H4: De intracoalitiemodus zal meer invloed hebben tijdens een minderheidskabinet dan tijdens een meerderheidskabinet.

De laatste relatie die in dit onderzoek aan bod zal komen is of het gegeven dat een onderwerp wel, niet, deels of qua bezuinigingen is opgenomen in het gedoogakkoord invloed heeft op de verandering in het stemgedrag van de gedoogpartner, de PVV, tijdens het kabinet Rutte ten opzichte van het kabinet Balkenende IV. Het onderscheid tussen de verschillende categorieën voorstellen is gebaseerd op het gedoogakkoord tijdens het kabinet Rutte. Hoewel er tijdens het kabinet Balkenende IV natuurlijk geen sprake was van eenzelfde onderscheid, zal dezelfde indeling van de onderwerpen worden gehanteerd voor deze kabinetsperiode, omwille van de vergelijkbaarheid.

Op basis van het onderzoek van Louwerse en Otjes (2011) kan worden verwacht dat de PVV hetzelfde zal stemmen als de coalitiepartijen op onderwerpen die zijn opgenomen in het gedoogakkoord. De verandering van het stemgedrag van de PVV zal dan groot zijn, op deze onderwerpen is de PVV feitelijk veranderd van oppositiepartij naar coalitiepartij. Bovendien kan worden verwacht dat de PVV vaak niet met de coalitie mee zal stemmen op de

onderwerpen die niet in het gedoogakkoord zijn opgenomen. De verandering in het stemgedrag zal op deze onderwerpen klein zijn, aangezien de PVV eigenlijk oppositiepartij is gebleven. Op de onderwerpen die deels zijn opgenomen in het gedoogakkoord wordt verwacht dat de PVV minder vaak mee zal stemmen dan met de geheel opgenomen voorstellen, maar vaker dan met de niet opgenomen onderwerpen. Het verschil tussen het stemgedrag van de PVV zal groter zijn op deze onderwerpen dan op niet opgenomen onderwerpen, maar kleiner dan geheel opgenomen onderwerpen. Tot slot wordt verwacht dat op de onderwerpen die alleen qua bezuiniging zijn gebonden aan het gedoogakkoord de PVV relatief vaak zal meestemmen met de coalitie, omdat zij zich heeft verbonden aan de bezuinigingen van het kabinet en veel van de voorstellen over deze onderwerpen financiële consequenties zullen hebben. De verandering in het stemgedrag zal op deze onderwerpen kleiner zijn dan de geheel opgenomen onderwerpen maar groter dan de andere twee categorieën onderwerpen. De hypothesen waarmee deze relatie zal worden getest luiden:

H5: De verandering in het stemgedrag van de PVV op de onderwerpen die geheel zijn opgenomen in het gedoogakkoord zal groot zijn.

H6: De verandering in het stemgedrag van de PVV op de onderwerpen die niet zijn opgenomen in het gedoogakkoord zal klein zijn.

H7: De verandering in het stemgedrag van de PVV op de onderwerpen die deels zijn opgenomen in het gedoogakkoord zal kleiner zijn de verandering op de onderwerpen die geheel zijn opgenomen in het gedoogakkoord, maar zal groter zijn dan de verandering op de onderwerpen die niet zijn opgenomen in het gedoogakkoord.

H8: De verandering in het stemgedrag van de PVV op de onderwerpen die alleen qua bezuinigingen zijn opgenomen in het gedoogakkoord zal kleiner zijn dan de verandering op de onderwerpen die geheel zijn opgenomen in het gedoogakkoord, maar zal groter zijn dan de verandering op de onderwerpen die niet of deels zijn opgenomen in het gedoogakkoord.

Relevantie

Dit onderzoek is wetenschappelijk relevant omdat er nog weinig bekend is over minderheidskabinetten met een vaste gedoogpartner. De bestaande literatuur richt zich met

name op de Deense situatie van een minderheidskabinet met flexibele gedoogsteun. Bovendien richten deze eerdere onderzoeken zich met name op de effectiviteit van minderheidskabinetten en niet op stemgedrag. Dit onderzoek zal een klein deel van de hiaat in de literatuur over minderheidskabinetten kunnen opvullen.

Tevens is het maatschappelijk relevant om te weten of partijen anders stemmen, naarmate zij een andere functie in het parlement hebben. Dit zou voor de kiezers duidelijkheid kunnen scheppen over de manier waarop de partijen politiek bedrijven. Als blijkt dat partijen in grote mate worden beïnvloed in hun stemgedrag door hun functie, zou dit de kiezers duidelijk maken dat wanneer een partij tegen zijn verkiezingsprogramma in stemt, hier wellicht een strategische motivatie achter zit in plaats van een ideologische verandering.

Methoden

Nederland is een geschikte casus om stemgedrag van oppositie-, coalitie- en gedoogpartijen te vergelijken omdat Nederland een *'most-likely case'* is om de invloed van de functie van een partij in het parlement op het stemgedrag van deze partij te vinden. Dit komt omdat er in Nederland een zeer sterke binding is tussen de kabinetsleden en hun partijen in het parlement en omdat de regeringspartijen sterk worden gebonden aan een gedetailleerd regeerakkoord (Andeweg 2004, 575). Bovendien was de regeringsperiode van het kabinet Rutte uniek, omdat er sprake was van een minderheidskabinet in een parlementaire democratie met coalitieregeringen, met een vaste gedoogpartner die zich had gecommitteerd aan een deel van het regeerakkoord. Tevens is Nederland bijzonder omdat na de laatste verkiezingen bijna alle mogelijke functieveranderingen hebben plaatsgevonden. Daar komt nog bij dat er een goede database beschikbaar is van stemmingen in de Tweede Kamer.

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zal gebruik worden gemaakt van een *'large-N'* onderzoekdesign. De stemmingen over moties, wetsvoorstellen en amendementen in de Tweede Kamer zijn opgenomen in een database. In deze database is per stemming aangegeven voor de verschillende politieke partijen of zij 'voor' of 'tegen' hebben gestemd. Tevens is het onderwerp van de stemmingen weergegeven in de database. Er zal een vergelijking over de tijd worden gemaakt tussen de stemmingen tijdens het kabinet Balkenende IV en het kabinet Rutte. De verwachting is dat het niet uitmaakt dat er veel meer stemmingen zijn uit het eerste kabinet, dan uit het tweede kabinet, omdat er in de literatuur geen aanwijzingen zijn gevonden om te verwachten dat partijen binnen een regeringsperiode anders zullen gaan stemmen; zij blijven in die periode immers oppositie- of regeringspartij.

Om uit te sluiten dat het vinden van de verandering in stemgedrag slechts voorkwam tijdens de wisseling van deze twee kabinetten, zal ook worden gekeken naar het verschil in stempercentages tussen het kabinet Balkenende II en het kabinet Balkenende IV. Omwille van de overzichtelijkheid zijn deze tabellen niet opgenomen in de resultaten.

De partijen die zullen worden onderzocht zijn de PVV, het CDA, de VVD, de PvdA en de SP. Deze partijen zijn gekozen omdat zij alle vijf een andere functieverhuizing hebben doorgemaakt tussen het kabinet Balkenende IV en het kabinet Rutte, zoals te zien in tabel 1. In deze studie is ervoor gekozen om een beperkt aantal politieke partijen te onderzoeken, om de resultaten overzichtelijk te houden. Omdat de data ook voor andere partijen aanwezig zijn, zal de analyse ook worden uitgevoerd voor de andere partijen die tijdens beide kabinetten in het parlement vertegenwoordigd waren (ChristenUnie, GroenLinks, D66 en de PvdD).

Of regeringsdeelname van invloed is op stemgedrag zal op twee statistische manieren worden geanalyseerd. Allereerst zal via kruistabellen worden bekeken of er een verschil is tussen het percentage dat deze partijen ‘voor’ stemmen tijdens het kabinet Balkenende IV en tijdens het kabinet Rutte. De stemmingen zullen hiervoor worden opgesplitst in voorstellen die alleen zijn aangedragen door oppositiepartijen, voorstellen die alleen zijn aangedragen door coalitiepartijen en voorstellen die door minimaal één oppositie- en één coalitiepartij zijn geïnitieerd. Hierdoor zal kunnen worden aangetoond of het verschil in de mate waarin partijen ‘voor’ deze verschillende typen voorstellen stemmen, wordt beïnvloed door de functieverandering die zij hebben doormaakt. Er is voor gekozen om de voorstellen van de PVV tijdens het kabinet Rutte te classificeren als oppositievoorstellen. Om uit te sluiten dat deze keuze van invloed is geweest op de resultaten, zal dezelfde analyse echter ook worden uitgevoerd met de PVV als coalitiepartij.

Tabel 1. Functieveranderingen van de partijen in de Tweede Kamer.

Partij	Functie tijdens Balkenende IV	Functie tijdens Rutte
CDA	Regeringspartij	Regeringspartij
PvdA	Regeringspartij	Oppositiepartij
VVD	Oppositiepartij	Regeringspartij
SP	Oppositiepartij	Oppositiepartij
PVV	Oppositiepartij	Gedoogpartij

Om te bepalen of er sprake is van een toegenomen belang van de intracoalitie modus zullen allereerst de percentages waarin de coalitiepartners hetzelfde stemmen in het kabinet Balkenende IV en het kabinet Rutte worden vergeleken. Vervolgens zullen ook de percentages worden vergeleken waarin de coalitiepartijen elkaars voorstellen steunden tijdens het kabinet Balkenende IV en het kabinet Rutte. Door de vergelijking van deze percentages zal kunnen worden bepaald of er meer samenwerking is van de coalitiepartijen en of de intracoalitie modus dus meer invloed heeft tijdens een minderheidskabinet dan tijdens een meerderheidskabinet.

Vervolgens zal er gebruik worden gemaakt van Optimal Classification (OC). Deze techniek is met name ontwikkeld om stemdata te analyseren. Deze statistische analyse is non-parametrisch, want de enige assumpties die zijn gesteld zijn dat de individuen stemmen volgens symmetrische, *'single-peaked'* preferenties (Poole 2000, 2). De partijen worden via deze analyse weergegeven in een vlak waarbij ze zo worden geordend dat er voor iedere stemming een lijn kan worden getrokken tussen de partijen die 'voor' en de partijen die 'tegen' hebben gestemd (Poole 2005, 19-20). Hoe meer stemmingen er worden meegenomen, hoe meer fouten er zullen worden gemaakt in het plaatsen van de partijen. OC zorgt er echter voor dat de partijen op de best mogelijke manier worden geordend in de ruimte. De partijen die zich in de politieke ruimte dicht bij elkaar bevinden stemmen dus vaker hetzelfde dan partijen die zich ver van elkaar af bevinden. Hierdoor kan de positie van de partijen ten opzichte van elkaar worden geanalyseerd. Deze manier van onderzoeken is onder andere ook gebruikt door Otjes (2011).

Tevens zal worden onderzocht op welke onderwerpen de gedoogpartner wordt beïnvloed in zijn stemgedrag door zijn functie in het parlement. Hiervoor zullen de onderwerpen van de stemmingen worden opgedeeld in vier categorieën; "Geheel opgenomen in het gedoogakkoord", "Deels opgenomen in het gedoogakkoord", "Qua bezuinigingen opgenomen in het gedoogakkoord" en "Niet opgenomen in het gedoogakkoord". De categorie "Deels opgenomen in het gedoogakkoord" is gecreëerd omdat er onderwerpen zijn waarvan een onderdeel is opgenomen in het gedoogakkoord. Er is tevens gekozen voor een categorie "Qua bezuinigingen in het gedoogakkoord" omdat de PVV heeft ingestemd met een pakket aan bezuinigingen op een groot aantal onderwerpen. Deze onderwerpen zijn zelf echter niet opgenomen in het gedoogakkoord en vallen dus niet onder de categorie "Deels opgenomen in het gedoogakkoord". Op deze manier kunnen alle onderwerpen worden ingedeeld in een categorie. In tabel 2 staat weergegeven hoe de onderwerpen zijn verdeeld over de categorieën.

Tabel 2. Indeling onderwerpen per categorie

Categorie	Onderwerpen
Geheel in gedoogakkoord	Migratie en integratie, Openbare orde en veiligheid
Deels in gedoogakkoord	Zorg en welzijn, Financiën
Qua bezuinigingen opgenomen in gedoogakkoord	Werk, Verkeer, Sociale zekerheid, Natuur en milieu, Ruimte en infrastructuur, Onderwijs en wetenschap, Huisvesting, Economie, Cultuur en recreatie, Bestuur
Niet in gedoogakkoord	Internationaal, Landbouw, Recht

Er zullen OC's worden gemaakt voor de posities van de partijen tijdens het kabinet Balkenende IV en tijdens het kabinet Rutte voor deze drie categorieën voorstellen. Door de OC's van deze twee kabinetsperiodes te vergelijken, kan de invloed van de gedoogconstructie op de positie van de partijen worden geanalyseerd.

Resultaten

De eerste resultaten gaan over de vraag of de functieverandering van een partij invloed heeft op het percentage waarin deze partij 'voor' verschillende typen voorstellen stemt. Deze resultaten zullen worden gebruikt om hypothesen *H1* tot en met *H3* te testen. In tabel 3 staan de percentages waarin partijen 'voor' voorstellen stemmen weergegeven, uitgesplitst naar of de indiener slechts bestond uit oppositiepartijen, slechts uit coalitiepartijen of uit zowel oppositie- als coalitiepartijen.

Uit deze tabel valt af te leiden dat het gemiddelde percentage 'voor' stemmen op oppositievoorstellen en coalitievoorstellen in de overgang van het kabinet Balkenende IV naar het kabinet Rutte is toegenomen met respectievelijk 6,6% en 0,9%, terwijl dit gemiddelde percentage voor gemengde voorstellen juist is gedaald met 4,5%. Dit is belangrijk om op te merken omdat met deze gemiddelde veranderingen rekening moet worden gehouden bij de interpretatie van de verschillen per partij.

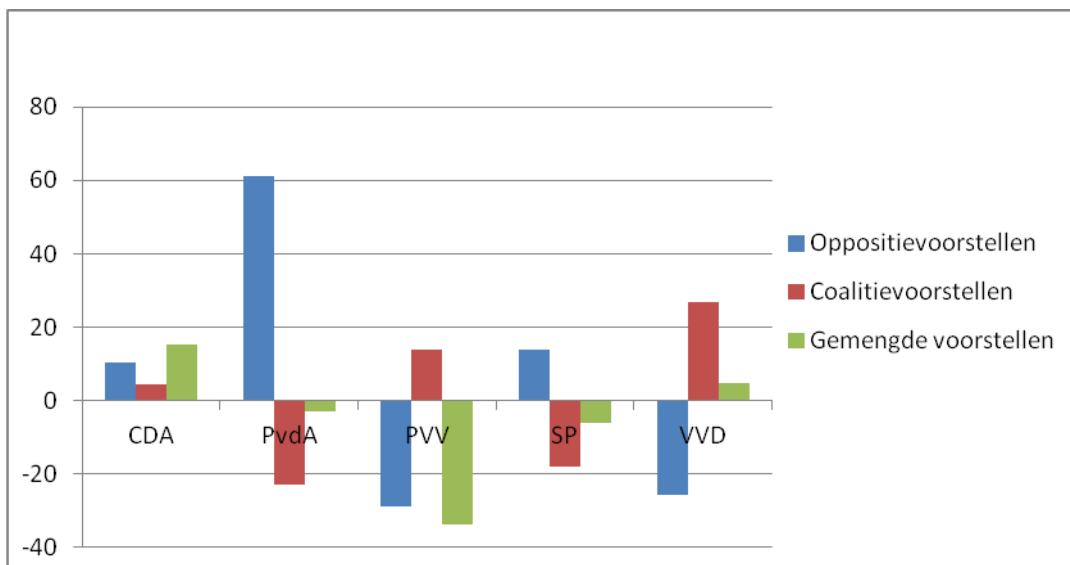
In figuur 1 is voor de verschillende partijen weergegeven wat het verschil is tussen het percentage 'voor' stemmen op respectievelijk oppositievoorstellen, coalitievoorstellen en gemengde voorstellen tijdens het kabinet Balkenende IV en het kabinet Rutte. In deze figuur valt op dat het CDA en de SP vergeleken met de andere partijen geen heel grote verschillen hebben. Deze twee partijen, die geen functieverandering hebben doormaakt, laten geen verschil zien dat groter is dan 20%. Verder is duidelijk te zien dat de PvdA de grootste

verandering in stempercentage heeft op voorstellen die alleen door oppositiepartijen zijn ingediend, gevolgd door de PVV en de VVD. De VVD is de partij met het grootste verschil wanneer het gaat om voorstellen die door alleen coalitiepartijen zijn ingediend, op de voet gevolgd door de PvdA. Wanneer het gaat om gemengde voorstellen valt op dat de PVV de partij is met verreweg de grootste verandering. Het CDA heeft bij deze voorstellen de op een na grootste verandering. Opvallend is ook dat het verschil van de PVV kleiner is dan het verschil van de SP bij de coalitievoorstellen.

Tabel 3. Het percentage dat de partijen ‘voor’ voorstellen hebben gestemd tijdens het kabinet Balkenende IV en tijdens het kabinet Rutte.

Partij	Balkenende IV			Rutte		
	Alleen oppositie	Alleen coalitie	Oppositie en coalitie	Alleen oppositie	Alleen coalitie	Oppositie en coalitie
CDA	10,1	89,1	78,7	20,6	93,6	94,1
PvdA	15,1	92,3	86,9	76,3	69,4	83,9
VVD	56,6	53,7	61,6	27,6	67,7	27,8
SP	68,4	80,7	80,5	82,3	62,6	74,5
PVV	38,8	56,4	70,1	13,2	83,2	75,0
Gemiddeld	37,8	74,4	75,6	44,0	75,3	71,1

Figuur 1. Het verschil tussen het percentage ‘voor’ stemmen op oppositievoorstellen, coalitievoorstellen en gemengde voorstellen tijdens het kabinet Balkenende IV en het kabinet Rutte.

Om *H4* te testen zijn in tabel 4 de percentages opgenomen waarin regeringspartijen hetzelfde stemmen tijdens enerzijds het kabinet Balkenende IV en anderzijds het kabinet Rutte. Uit deze tabel kan worden afgelezen dat het CDA en de VVD tijdens het kabinet Rutte minder hetzelfde stemden dan iedere mogelijke paar van regeringspartijen tijdens het kabinet Balkenende IV. Zij stemden echter wel vaker hetzelfde dan dat het CDA, de ChristenUnie en de PvdA alle drie hetzelfde stemden.

Tabel 4. Percentages waarin regeringspartijen hetzelfde stemmen tijdens het kabinet Balkenende IV en tijdens het kabinet Rutte.

Kabinet	Partijen	Percentage
Balkenende IV	CDA en PvdA	87,3
	CDA en ChristenUnie	91,1
	ChristenUnie en PvdA	88,8
	CDA, ChristenUnie en PvdA	83,6
Rutte	CDA en VVD	86,5

In tabel 5 zijn tevens de percentages opgenomen waarin de regeringspartijen van het kabinet Balkenende IV en het kabinet Rutte elkaars voorstellen steunden. In deze tabel valt op dat het CDA en de VVD elkaars voorstellen gemiddeld minder vaak steunen (gemiddeld 81,7%) dan de coalitiepartijen tijdens het kabinet Balkenende IV (gemiddeld 87,3%). Dit verschil wordt met name veroorzaakt door het relatief lage percentage (72,8%) waarin de VVD voorstellen van het CDA steunt. Het CDA steunt voorstellen van de VVD wel vaker (90,5% van de voorstellen) dan dat het CDA voorstellen van de andere regeringspartijen steunde tijdens het kabinet Balkenende IV (gemiddeld 85,3% van de voorstellen). Het laagste percentage in deze tabel is opvallend genoeg te vinden bij de steun van de VVD voor CDA voorstellen.

De laatste resultaten gaan over de vraag of het onderwerp van een voorstel van invloed is op het stemgedrag van de PVV. Aan de hand van deze resultaten zullen de hypothesen *H5* tot en met *H8* worden getest. In figuur 2 a en c is te zien wat het verschil is in de positie van de PVV tijdens het kabinet Balkenende IV en het kabinet Rutte ten opzichte van de andere partijen op de onderwerpen die in zijn geheel waren opgenomen in het gedoogakkoord.

Tabel 5. Percentage waarin regeringspartijen elkaars voorstellen steunen tijdens het kabinet Balkenende IV en tijdens het kabinet Rutte.

Kabinet	Partij	indiener CDA	indiener PvdA	indiener ChristenUnie	indiener VVD
Balkenende IV	CDA	-	81,5	89,1	-
	PvdA	87,9	-	89,6	-
	ChristenUnie	90,4	85,5	-	-
Rutte	CDA	-	-	-	90,5
	VVD	72,8	-	-	-

In figuur 2a valt op dat de coalitiepartijen zich in de linkerbovenhoek hebben gecentreerd, met de SGP op kleine afstand. De PVV bevindt zich in de rechterbenedenhoek, alleen vergezeld door lid Verdonk. Er kan in deze figuur duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen drie scheidslijnen. Allereerst is er de scheidslijn die coalitie en de rechteroppositie afscheid van de linkeroppositie. Deze lijn loopt diagonaal, links langs de PvdA en rechts langs D66. De tweede lijn verdeelt de ruimte in enerzijds de coalitie met de SGP en anderzijds de oppositiepartijen. Deze lijn loopt horizontaal, boven de VVD en onder de SGP. De laatste scheiding verdeelt de partijen in de coalitie met de SGP, D66 en de VVD aan de ene kant en de overige oppositiepartijen aan de andere kant. Deze scheidslijn loopt horizontaal, onder D66 en boven GroenLinks.

In figuur 2c bevinden de regeringspartijen en de gedoogpartner zich dicht bij elkaar aan de rechterzijde van de ruimte. De VVD heeft zich ten opzichte van de andere partijen niet verplaatst. De nadering van deze partijen kan worden verklaard door de verschuiving van het CDA en de PVV. In deze figuur is eigenlijk maar één scheidslijn duidelijk zichtbaar: de scheidslijn tussen de coalitie en de gedoogpartner enerzijds en de oppositie anderzijds. De afstand tussen deze twee groepen is bovendien veel groter dan de afstand tussen de verschillende groepen in figuur 2a.

De ordening van de politieke partijen op de onderwerpen die niet in het gedoogakkoord waren opgenomen zijn weergegeven in figuur 2b en d. In figuur 2b is de PVV in de rechterbovenhoek te zien, afgezonderd van de overige partijen. Er zijn in deze figuur twee scheidslijnen duidelijk waar te nemen. De eerste scheidslijnen splitst de partijen op in enerzijds de coalitie met de rechtse oppositie en anderzijds de linkse oppositie. Deze

scheidslijn loopt links van de PvdA en rechts van D66. De tweede scheidslijn verdeelt de ruimte in de coalitie met de SGP en de linkse oppositie aan de ene kant en aan de andere kant de rechtse oppositie. Deze lijn loopt rechts van de SGP en links van de VVD.

De PVV heeft zich met de kabinetswissel iets verplaatst, zoals te zien in figuur 2d. Deze verplaatsing vindt echter niet plaats in de richting van de coalitiepartijen. Het CDA heeft zich naar de VVD toe bewogen. In deze figuur valt op dat er een scheidslijn kan worden getrokken die de coalitiepartijen splitst van de gedoogpartij. De andere opvallende lijn is de lijn die het CDA en de ChristenUnie bij de coalitiepartijen en de PVV voegt tegenover de overige partijen.

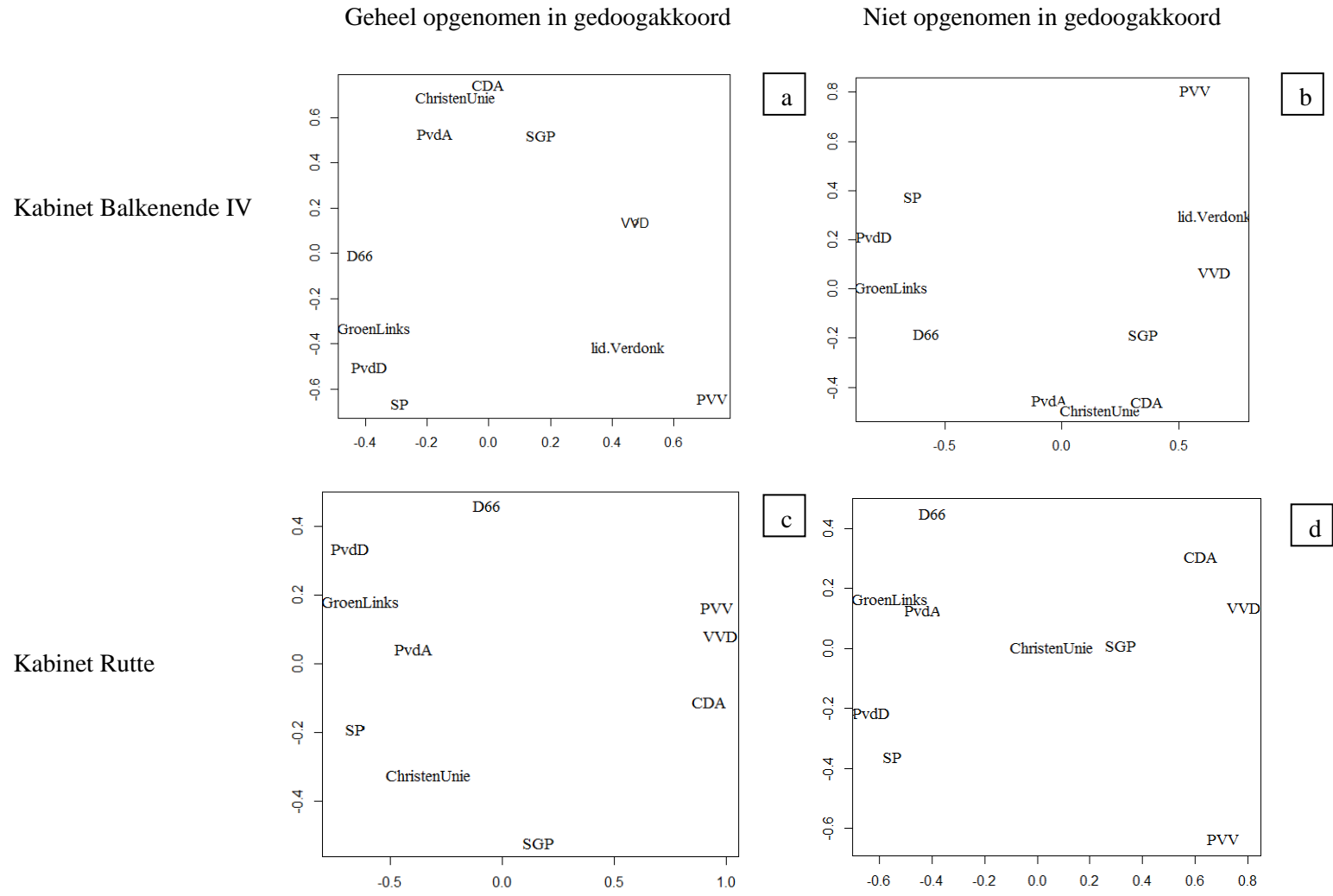
In figuur 3a en c is de positie van de partijen zichtbaar op onderwerpen die deels opgenomen waren in het gedoogakkoord tijdens respectievelijk het kabinet Balkenende IV en het kabinet Rutte. In figuur 3a is de PVV gepositioneerd in de rechterbovenhoek, opnieuw verafgezonderd van de andere partijen, met lid Verdonk als naaste buurvrouw. Opvallend is dat er twee scheidslijnen kunnen worden gezien. Allereerst kan er een onderscheid worden gemaakt tussen de coalitie met de SGP en de linkse oppositie tegenover de rechtse oppositie. Deze scheidslijn loopt rechts van de SGP en links van de VVD. Ten tweede loopt er een scheidslijn tussen de coalitie en rechtse oppositie aan de ene kant en aan de andere kant de linkse oppositie. Deze lijn loopt links van de PvdA en rechts van D66. Het is echter bijna onmogelijk om een lijn te trekken tussen de coalitie en de oppositie.

In figuur 3c bevindt de PVV zich op dezelfde positie als in figuur 2b. Het CDA is wel opgeschoven naar de VVD toe. Er kunnen in deze figuur drie duidelijk scheidslijnen worden gezien. Allereerst de verticale lijn die de SGP, de PVV, het CDA en de VVD afzonderd. Ten tweede de horizontale lijn die de PvdA, de SP en de PVV afscheidt. Als laatste is ook een lijn zichtbaar die het CDA, de VVD en de SGP scheidt van de overige partijen. Opnieuw is het onmogelijk om een lijn te trekken die de ruimte verdeelt in de coalitie en de oppositie.

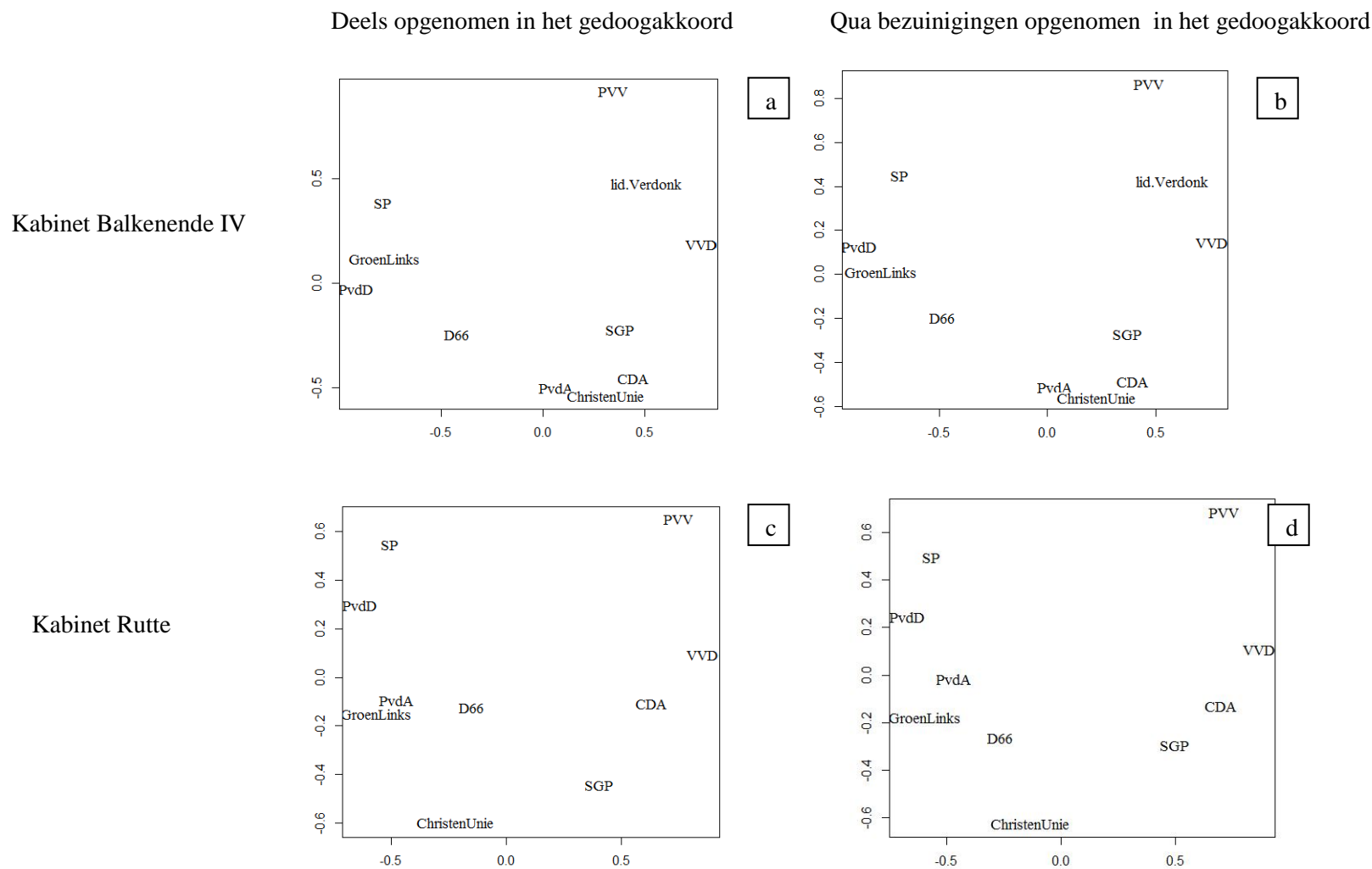
De positie van de partijen in de politieke ruimte op de onderwerpen die alleen qua bezuinigingen in het gedoogakkoord waren opgenomen zijn zichtbaar in figuur 3b en d. In figuur 3b is de PVV opnieuw te vinden in de rechterbovenhoek, met op enige afstand lid Verdonk. De scheidslijnen die in deze figuur zijn waar te nemen zijn dezelfde twee scheidslijnen als in figuur 3a.

In figuur 3d bevindt de PVV zich opnieuw in de rechterbovenhoek. Het CDA heeft zich in de richting van de VVD verplaatst. De ordening van de partijen in de politieke ruimte is bijkans hetzelfde als in figuur 3c. De scheidslijnen van deze twee figuren komen dan ook overeen.

Figuur 2 a,b,c,d. De verdeling van de partijen over de politieke ruimte tijdens het Kabinet Balkenende IV en Kabinet Rutte op de onderwerpen die geheel en de onderwerpen die deels waren opgenomen in het gedoogakkoord.

Figuur 3 a,b,c,d. De verdeling van de partijen over de politieke ruimte tijdens het Kabinet Balkenende IV en Kabinet Rutte op de onderwerpen die qua bezuinigingen waren opgenomen en de onderwerpen die niet waren opgenomen in het gedoogakkoord.

Conclusie

Het doel van deze studie was om antwoord te geven op drie deelvragen. De eerste vraag was wat de invloed is van regeringsdeelname op stemgedrag. Deze deelvraag is onderzocht door de percentages te berekenen waarin de verschillende partijen ‘voor’ voorstellen stemden tijdens het kabinet Balkenende IV en het kabinet Rutte. Deze voorstellen zijn uitgesplitst in oppositievoorstellen, coalitievoorstellen en gemengde voorstellen. De eerste hypothese die was gesteld voor deze relatie luidde:

H1: De partijen die een functieverandering hebben ondergaan van oppositiepartij naar coalitiepartij of andersom, zullen een groter verschil hebben in de mate waarin zij ‘voor’ de voorstellen van type a en b stemmen dan de partijen die niet van functie zijn veranderd.

Uit figuur 1 blijkt dat het CDA en de SP zeer kleine verschillen hebben in de percentages waarin zij ‘voor’ voorstellen stemmen. Op alle drie de soorten voorstellen hebben deze twee partijen, die geen functieverandering hebben ondergaan, een verschil van minder dan 20%, ook wanneer rekening wordt gehouden met de gemiddelde verandering. De PvdA en de VVD hebben grotere veranderingen in het stempercentage ‘voor’ oppositievoorstellen en coalitievoorstellen dan het CDA en de SP. Deze resultaten kloppen met de verwachting en ondersteunen *H1*.

Zoals al gemeld in de methodesectie is er een schaduwanalyse uitgevoerd voor de verandering in stempercentages tussen het kabinet Balkenende II en het kabinet Balkenende IV. De resultaten uit deze analyse zijn overeenkomstig met de bovenstaande resultaten. Hierdoor wordt het aannemelijker dat *H1* juist is. Tevens is er een schaduwanalyse uitgevoerd voor de overige politieke partijen die zowel tijdens het kabinet Balkenende IV vertegenwoordigd waren in het parlement, als tijdens het kabinet Rutte. Ook de resultaten uit deze analyse bieden verdere ondersteuning voor *H1*.

De tweede hypothese die voor deze relatie was gesteld luidde:

H2: De gedoogpartij zal een groter verschil hebben in de mate waarin zij voor de voorstellen van type a en b stemt dan de partijen zonder functieverandering en een minder groot verschil dan de partijen met een functieverandering van oppositiepartij naar coalitiepartij of andersom.

In figuur 1 is te zien dat bij de oppositievoorstellen de PVV een verschil heeft dat groter is dan het verschil van de SP en het CDA en kleiner dan het verschil van de PvdA. Het

verschil van de PVV is echter groter dan het verschil van de VVD. Dit laatste gegeven is niet zoals werd verwacht. Wanneer wordt gekeken naar de coalitievoorstellen is te zien dat de PVV een kleiner verschil heeft dan de PvdA en de VVD en een groter verschil dan het CDA. Opnieuw is er echter één vergelijking die uit de toon valt; de PVV heeft namelijk een kleiner verschil dan de SP. De resultaten bevestigen *H2* niet en deze hypothese dient verworpen te worden.

De derde hypothese die bij de eerste relatie was gesteld luidde:

H3: De mate waarin partijen 'voor' de voorstellen van type c stemmen wordt niet beïnvloedt door het feit of deze partijen een functieverandering hebben ondergaan of niet.

De PVV heeft verreweg de grootste verandering qua stemgedrag op gemengde voorstellen, zoals te zien in figuur 1. Het CDA volgt met de een na grootste verandering. De andere drie partijen hebben een zeer klein verschil. De functieverandering van een partij is dus geen voorspeller voor de mate waarin partijen 'voor' gemengde voorstellen stemmen. Deze resultaten ondersteunen *H3*.

De tweede relatie die is onderzocht is of de intracoalitie modus grotere invloed heeft tijdens een minderheidskabinet dan tijdens een meerderheidskabinet. De hypothese die hierbij was gesteld luidde:

H4: De intracoalitiemodus zal meer invloed hebben tijdens een minderheidskabinet dan tijdens een meerderheidskabinet.

De resultaten in tabel 4 laten zien dat de VVD en het CDA minder vaak hetzelfde stemden dan ieder mogelijk paar van de coalitiepartijen tijdens het kabinet Balkenende IV. Zij stemden echter wel vaker hetzelfde dan dat deze coalitiepartijen, het CDA, de PvdA en de ChristenUnie, alle drie hetzelfde stemden. Deze resultaten zijn dus niet eenduidig in hun ondersteuning of ontkrachting van *H4*.

In tabel 5 staat weergegeven hoe vaak de coalitiepartijen elkaars voorstellen steunden. Het CDA en de VVD steunden elkaars voorstellen gemiddeld minder vaak dan de partijen die tijdens het kabinet Balkenende IV de coalitie vormden. De steun van de VVD aan CDA-voorstellen was zelfs het laagste percentage van allemaal. Deze resultaten ondersteunen *H4* niet. Alle resultaten bij elkaar genomen is er weinig bewijs voor de juistheid van *H4*, deze hypothese dient dan ook verworpen te worden.

De laatste relatie die is onderzocht is die tussen het onderwerp van een voorstel en het stemgedrag van de PVV. De eerste hypothese die voor deze relatie was gesteld luidde:

H5: De verandering in het stemgedrag van de PVV op de onderwerpen die geheel zijn opgenomen in het gedoogakkoord zal groot zijn.

Wanneer figuur 2a en c met elkaar worden vergeleken valt op dat de PVV zich heeft verplaatst naar de VVD toe. Ook het CDA heeft een verschuiving gemaakt naar de VVD. Bovendien valt op dat er in figuur 2c eigenlijk maar één duidelijke scheidslijn is, terwijl dit er in figuur 2a nog drie waren. Er is geen scheiding mogelijk waarbij de coalitie en haar gedoogpartner van elkaar worden gescheiden. Hierdoor wordt de verwachting gestaafd dat bij voorstellen over deze onderwerpen het minderheidskabinet eigenlijk fungeert als meerderheidskabinet. Deze resultaten bevestigen *H5*.

De tweede hypothese voor deze relatie luidde:

H6: De verandering in het stemgedrag van de PVV op de onderwerpen die niet zijn opgenomen in het gedoogakkoord zal klein zijn.

De resultaten voor het testen van deze hypothese staan in figuur 2b en d. Uit deze figuren blijkt dat de PVV zich niet heeft verplaatst in de richting van de coalitiepartijen. Ook zijn er scheidslijnen zichtbaar in figuur 2d waarmee de coalitiepartijen kunnen worden gescheiden van de gedoogpartner. Deze resultaten bevestigen *H6*.

De derde hypothese voor deze relatie luidde:

H7: De verandering in het stemgedrag van de PVV op de onderwerpen die deels zijn opgenomen in het gedoogakkoord zal kleiner zijn de verandering op de onderwerpen die geheel zijn opgenomen in het gedoogakkoord, maar zal groter zijn dan de verandering op de onderwerpen die niet zijn opgenomen in het gedoogakkoord.

In figuur 3a en c is te zien dat de PVV zich op deze onderwerpen bijna niet heeft verplaatst in de politieke ruimte. Er is een kleine verschuiving naar rechts waarneembaar, maar geen toenadering tot de coalitiepartijen. Ook bij deze onderwerpen kan in de politieke ruimte tijdens het kabinet Rutte via verschillende scheidslijnen een onderscheid worden gemaakt tussen de coalitiepartijen en de PVV. De verandering van de PVV is als verwacht kleiner op deze onderwerpen dan op de onderwerpen die in het gedoogakkoord zijn opgenomen. De verandering is echter nauwelijks groter dan op de onderwerpen die niet in het

gedoogakkoord zijn opgenomen. De PVV is bij deze onderwerpen misschien iets naar rechts geschoven, maar heeft de coalitiepartijen niet genaderd. Deze resultaten bevestigen de hypothese niet en daarom dient *H7* verworpen te worden.

De vierde en laatste hypothese deze relatie luidde als volgt:

H8: De verandering in het stemgedrag van de PVV op de onderwerpen die alleen qua bezuinigingen zijn opgenomen in het gedoogakkoord zal kleiner zijn dan de verandering op de onderwerpen die geheel zijn opgenomen in het gedoogakkoord, maar zal groter zijn dan de verandering op de onderwerpen die niet of deels zijn opgenomen in het gedoogakkoord.

Voor de bevestiging of ontkrachting van deze hypothese dient te worden gekeken naar figuur 3b en d. Uit deze figuren blijkt dat de PVV zich opnieuw wel iets heeft verplaatst, maar niet in de richting van de coalitie. Tevens zijn er in figuur 3d scheidslijnen zichtbaar die de coalitiepartijen kan afscheiden van de oppositiepartij. De verandering van de PVV is zoals verwacht kleiner dan de verandering op onderwerpen die geheel zijn opgenomen in het gedoogakkoord. De verandering kan echter niet groter worden genoemd dan bij de onderwerpen die niet of deels zijn opgenomen in het gedoogakkoord. Op grond van deze resultaten dient ook *H8* verworpen te worden.

De schaduwanalyse waarbij de PVV niet als coalitiepartij maar als oppositiepartij is geclassificeerd leverde vergelijkbare resultaten op. Deze indeling heeft dus geen invloed op de resultaten en conclusies.

Concluderend is er in dit onderzoek bewijs gevonden voor de verwachting dat regeringsdeelname invloed heeft op het stemgedrag voor oppositie- en coalitievoorstellen. Er is echter geen bewijs gevonden voor de verwachting dat een gedoogpartner qua verandering in stemgedrag minder verandert dan partijen met een functieverandering van oppositie- naar coalitiepartij of andersom, maar meer dan partijen zonder functieverandering. De verwachting dat de functieverandering van een partij geen invloed heeft op het stemgedrag ten aanzien van gemengde voorstellen is gestaafd. Er is echter geen bewijs gevonden voor de verwachting dat de intracoalitie modus meer invloed heeft tijdens een minderheidskabinet dan tijdens een meerderheidskabinet. Tot slot is er wel bewijs gevonden voor de verwachting dat de verandering in het stemgedrag van de gedoogpartij groter is voor onderwerpen die zijn opgenomen in het gedoogakkoord dan voor onderwerpen die hier niet in vastgelegd zijn. Er is niet gebleken dat de grootte van de verandering op onderwerpen die deels of alleen qua bezuinigingen opgenomen waren in het gedoogakkoord tussen de niet en de geheel opgenomen onderwerpen in zou vallen.

Literatuurlijst

- Andeweg, Rudy B. 1992. "Executive-Legislative Relations in the Netherlands: Consecutive and Coexisting Patterns". *Legislative Studies Quarterly* 17(2): 161-182.
- Andeweg, Rudy B. 1995. "*De formatie van de paarse coalitie: democratisch en politicologisch gehalte van een kabinetsformatie*". In *Jaarboek 1994*. Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen. 159-171.
- Andeweg, Rudy B. en Lia Nijzink. 1995. "Beyond the Two-Body Image: Relations between Ministers and MP's" in Herbert Döring: *Parliaments and Majority Rule in Western Europe*. Mannheim: University of Mannheim 152-178.
- Andeweg, Rudy B. 2004. "Parliamentary Democracy in the Netherlands". *Parliamentary Affairs* 57(3): 568-580.
- Andeweg, Rudy B en Galen A. Irwin. 2009. "*Governance and Politics of the Netherlands*." Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Bergman, Torbjörn. 1993. "Formation rules and minority governments." *European Journal of Political Research* 23: 55-66.
- Damgaard, Erik en Palle Svensson. 1989. "Who governs? Parties and policies in Denmark." *European Journal of Political Research* 17: 731-745.
- Green-Pedersen, Christoffer. 2001. "*Minority Governments and Party Politics: The Political and Institutional Background to the "Danish Miracle"*." Cambridge: Cambridge University Press.
- Hague, Rod en Martin Harrop. 2007. "*Comparative Government and Politics: An Introduction*." Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Herman, Valentine en John Pope. 1973. "Minority Governments in Western Democracies." *British Journal of Political Science* 3: 191-212.
- Hix, Simon en Abdul Noury. 2011. "Government-Opposition or Left-Right? The Institutional Determinants of Voting in Fourteen Parliaments." Working paper.
- Leach, Robert. 2008. "*The Politics Companion*." Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Louwerse, Tom P. en Simon P. Otjes. 2011. "*Loyaal met een scherpe rand*." Leiden: Universiteit Leiden.
- Otjes, Simon. 2011. "The Fortuyn Effect revisited: How did the LPF affect the Dutch parliamentary party system?" *Acta Politica* 46(4): 400-424.
- Poole, Keith T. 2005. "*Spatial Models of Parliamentary Voting*." New York: Cambridge

University Press.

Poole, Keith T. 2000. "Non-Parametric Unfolding of Binary Choice Data." *Political Analysis* 8(3): 211-237.

Strom, Kaare. 1984. "Minority Governments in Parliamentary Democracies: The Rationality of Nonwinning Cabinet Solutions." *Comparative Political Studies* 17(2): 199-227.